

העמולה רצינית בעד הישוב בא"י, מיסד אגודות וקוגה אחוזות בפלשתינה, הכל היה, לכאורה, טוב ויפה; אבל ברשדסקי עשה לנו כאן צחוק-שובב, איוראילסון דוא אדוק בדה, סחך את בניו ובנותיו באופן הסור ושוחח נגד אלפי זרמים בכת-אחת. מוכן מאלי, כי הסוף לא היה מלבב ביהודי; בנו יוסף החל לשחוק בקלפים ולבקר בכת-השכר בעודו בן ט"ז; בתו הבכירה לאה בטלה את השדוך אחרי-ההנאים ונשאית לריקני, ובתו הצעירה אמתר היתה לרופאת-שנים. ואפילו קנייה האחויות בפלשתינה, שאינה שייכת, כמדומה, לעקשנותו הרחוק של איוראילסון—גם בן עלתה בתוהו: אשר וילברט שגשלה כחלון לפני הקול, ניסטים החדשים, מצא את חוק-יפו סגור לפניו. כבה בטלה תקותו האחרונה של איוראילסון, שחשב, כי פה אין כל יכולת לשחות נגד הורם, ורק שם עוד אפשרית הצלתנו.

אין כפק, כי קשור-המאורעות הוא פחות הגונו ב, נגד הורם, מאשר ב, באין סטרה.

כן לא האר לנו ברשדסקי כראוי את השחרולתו של האב הננון וטוב-המזג לקרב את בנו להדת, ע"י אמצעים נוחים, מתונים ודרכי-חבה-ורגש, איוראילסון, האדם המצוין כמובל-לבו והאוהב את ההשכלה והחיפוש, נעשה, מבלי טעם מספיק, אכזר לבנו, שומר את עקבותיהם, עושה להם את ביהו לכלא, כן אינו הם ברשדסקי לעשות את איוראילסון, למנחך ע"י ויכוחים עם אפיקורסים—שידו בהם, כמובן, על התחיתנה נרמה, כאילו חפץ המחבר לעשות במתכוון את המורשה האחרון של תנועת-הישוב בפלשתינה לאיש שטחי ביותר...

בכל אופן, צדק ברשדסקי בתארו את הריקניות הכבהילה של המפלגה הבורגנית אצל היהודים, שכמו היה חר למדי בשביל

והמודרניים דומים לו, וברחוב-היהודים יכול להוולד איש כזה, רק הודות לההשפעה העמוקה של הציביליזציה האירופאית, ואולי גם הודות להתנועה הלאומית, שעוררה להחיה את ה, "אדם" שביהודי, אדאמוביץ אינו משתדל לככור על פשעיו, אינו מכחיש את העובדות המגונות ומשתתף באמת בצער קרבנותיו—דברים המעידים על זקיפותו הרחוקות וחנך מספיק של הרגש; ועל כן אין הקוראים, כמו המחבר, יכולים להתהם אליו בשלילה גמורה, הכל מרגישים, כי ה, "אדם" הזה שנתעורר ביהודי הוא משהת על-כרחו, מפני שאין לפניו שדה עבודה פוריה ומענינה, ומפני שהוא נתון במסגרת התנאים הנוראים של חי הגויטה, ומכאן תשובה לאלה הפותחים את סדר-החקונים לא מן הגויטה, אלא מן היהודי...

ציץ חדש על שדה החיים החדשים הוא גם הבחור שמואל ליכטינשטיין. הוא תובע בעון את עלבון אחרו ראיסה סא-ראמוביץ, שחלל הוסתה, ואינו חפץ להתפייס בכל חללא-דעלמא, בעוד שזוריו מסכימים—טוב מעט מאפס—לקחת דמי-פצוי ק"ן רובל... גם זה הוא, "אכיר" שלא בשל עדיין, למלחמת חשנים—ומסתפק בקללה... הוא פתח בבלי-יוני של אנאמיטנון—וסיים באוהי של ירמיהו.

דעתו של ברשדסקי לא נחה עוד אחרי שהעמיד על קברת הלאומיות מצבה מזהירה כדמות אדאמוביץ; הוא חפץ להראות לנו גם את הנכור האחרון, השוחח, נגד הורם—ועלל.

יצחק איוראילסון הוא סוחר נכבד ואדם העין, שמלבד עסקיו יש לו ביבלי-אוהיקה, רעיונות נעלים ושאיפות לאופיות. הוא האחר, בין בני-גילו הסוחרים, העושה

חום יקר ופרחי ערן; ומחמת קנאה, הוא משתדל להעביר נשיות-קרח על רוחם הנלהב ולבטל בהגיונו הקר והכריא את כל דמויותיהם הנעימים. ולא רק בדבור ותואוריה מחויק אדאמוביץ בשיטתו המהבלת, אלא גם במעשה. הוא חלל חוסתן של כמה עלמות, והביא אשה אחת גם לירי בגידה בבעלה...

ולמרות, כל זה, טתהלך אדאמוביץ בענק בין בני-סביבתו הקטנים, השפלים או התמימים, ונדמה להשטן המתרוטם על פני הבצה. וזוא מוקף פטפטנים ריקים ככרה כוביץ, הנעשים אנומאטירים לכל דעה חדשה לשם הנאהם הפרטית, המימים-אילים כוילנסקי, ערומים שפלים כדובנד ובסרטיטים כקפלן, העוסקים כולם בהעבודה הלאומית וכתחית השפה העברית, אדאמו-ביץ הוא כלי ספק טשחה במדותיו, אבל אינו לא פעוט ונכזה ולא כזכן וזכל כבני-סביבתו; אפשר וצריך להתנגד לו ולהתמרמר עליו, אבל אי-אפשר לכוונו. הוא איש שקרא ושנה הרבה, שופט על כל דבר בהגיון בריא ומתהלך בצדק ונדיבות עם האנשים הקרובים אליו. גם את הנשים שעשה אדאמוביץ לאומללות לא רמה מעולם בהנחחות כוזבות, ואפילו את אוהבתו האמתית ברמה לא חפץ לקחת לו לאשה, בכדי שלא תסכול אח"כ מאנכיותו הנפרזה. אדאמוביץ הוא איש בעל רגש-גאון, פורן כמסון וגם בעל לב-רגש—ורק הרצון המוסרי, חסר לו, טפנו שחמרה לו נקודה-סמיכה היובית.

מאין בא אדאמוביץ כזה להעולם היהודי? הוא טפוס שלי ל, אבל הוא טפוס בריא וחדש לגמרי אצלנו. אדא-מוביץ הישר והנדיב לא מונך הכרה מוסרית, החסרה לו, ולא מחמת אנכיות מפותחה ורגש-גאון תקיף—זהו טפוס ה, "אכיר", שרוב בני העמים הנאורים

המחשבה הבורגנית אצל היהודים ברוסיה, אולם ההרצאה המדויקה של דומאני ברשדסקי, מתנוה הרעית של נבדויהם והפסיכולוגיה הכרורה והכריאה שלהם, עושה עוד את קריאת הרומאנים האלה למעננה כסדה ידוע ולטועילה לבני איו חונים. ואין צריך לאמר, כי הערך התיסטורי-הקולטורי של יצירת ברשדסקי ישאר הסוד חשוב ביותר.

אדאמוביץ, הנבור המרכיב של, כאן סטרה, הוא טפוס של, ניהוליסטי יהודי, לפי אומנותו הוא טורה-עברית באיו עיר-פלך ומצטיין בהמיהודה הטובה של הוראתו ובכשרונו הפרגוני; אולם אדאמוביץ אינו טאמין באפשרות חחיתה הגמורה של השפה-העברית, ועל כן הוא חושב את עבודתו למיותרת, מבלי יכולה להפטר מסנה, כי היא מפרגסת אותו כרווחה ומקודדת-פרנסה אחרים אין לפניו, וכשם שאין לאדאמוביץ סטרה כעבודתו החנוכית, כך אין לנשיות-לכו שים נקודת אחיה כחיים, כי אבוהו כבר סתו עליו, מאחיותיו נטרחה בהשאירו להן את כל ירושת אביו, ואשה טרם לקח לו. הורי אדאמוביץ, שגרו בעיר קטנה, מסרוהו לבית-חנך בעיר-הפלך, ומאפס הביבות-משפחה והשנחה מעולה נתקררה נשמתו עוד מתקופת-שחרותו והומהו נתחללה בחכרת נערי-הכרך הפרוצים. רגש האנכיות נתפתח יותר ויותר אצל אדאמוביץ על חשבון יתר רגשותיו, ובנפשו שנתרקה מכל אידיאל בחרה לה משכן הספקנות המיפוסחופילית, האוהבת לנפץ כל משא-נפש ולחלל כל תמימות. אדאמוביץ מקנא בהאנשים, היבולים להתלהב ולהתפעל מפני ש, הוא יודע ומרגיש, כי ברנעים כאלה הם חשים איזה עונג נפלא, שוכחים איש איש את ננעו לכבו וראנתו ומתרוטמים אל עולם אחר, עולם מלא שירה נפלאה, יצירתו של ברשדסקי, כמו שמהייב הסוג שלה, התלה להתישן קצת, ביחוד מחמת הריבולוציה של השנים האחרונות, שנתנה פנים חדשות לכמה צדדים של

דומאניו, שחבר בתקופת הריבולוציות הפראנציות.

את הרומאן השכלי ואת הרומאן הרגשי אנו מעריכים משתי נקודות-השקפה שונות: להראשון יש ביחוד ערך היסטורי-קולטורי, ולהשני—ערך פסיכולוגי-אמנותי. בשעה שהרומאן השכלי מופיע, הוא מעניין את הקוראים כמדה היותר עליונה, בשמשו להם בהור אספקלריה בהירה, כדי להשקיף מן הצד על הרענו המרתיתות את עולמם; כי כמה שיוצרי הרומאן הזה אחו גם הוא בסכך המלחמה הרחוקת של בני-זמנו, נאלץ הוא לתאר את המלחמה הזאת באוביוקטיביות ידועה, כדי שלא תהא יצירתו בעלת-מינדינציה ולקויה מצדה האמנותי. אולם הרומאן השכלי ממחר להתישן, כמדה שהדעות הסנוכטאות בו יורדות מסדר-היום ומניחות מקומן לדעות חדשות. ואז עובר הרומאן הזה לרשות ההיסטורית, בשמשו יותר בתור העודה להמצב הרחוקי של תקופה ידועה מן העבר, מאשר בהור יצירה אמנותית חיה וחלק מנשמה היי-ההוה. הרומאנים של סטולנסקי, לילינבלום וברודס אי-אפשר עור, למשל, לקרוא כעת לשם עונג איסתיטי, כי הרעיונות הרבים המובעים בהם כבר נתישנוהם משעממים את הקורא; אולם אין זה טפחית מערך ההיסטורי-הקולטורי של הרומאנים האלה הנשארים קלאסיים עפ"י תכנם, אשר הנשים מומינט רוחני ידוע כהוך העבר שלנו, ועל כן קלטי להרכם שני הרומאנים האלה את הדעות השונות, אשר העו אז כחוקי המפלגה הבינונית של יהודי רוסיה—באופן שהיסוד השכלי הכריע בהם את היסוד הרגשי.

יצירתו של ברשדסקי, כמו שמהייב הסוג שלה, התלה להתישן קצת, ביחוד מחמת הריבולוציה של השנים האחרונות, שנתנה פנים חדשות לכמה צדדים של

י. ברשדסקי.

(ליום מלאת שנה אחת למותו בתשיעי לאדר).

העדות הרומאן היא לצייר לנו את החיים הפנימיים והחיצוניים של אנשים ידועים, ובהיות האדם מורכב משכל ורגש יחד נהנו המיד סופרי הרומאנים לתת מקום ביצירתם למחשבות נבדויהם, כמו להרגשותיהם. אולם שווי-המשקל בדבר זה לא עלה בנקל להיוגדים. פעם העבירו לפנינו אנשים שכמעט כולם רגש, וקורטוב המוח שיש להם משועכד גם הוא לההרגשה ומשתדל תמיד למלא את ספוקה; ופעם ננו היוצרים יותר סדי להקצוניות השניה והצינו לעינינו המונות שכליות המרבות להתפלפל ולהשמוע דעות, באופן שאני שוכחים לפעמים, כי יש להתמונה האלה דמות-הנוף. הנטיה לאחד מיני סוגי הרומאנים האלה תלויה קודם כל כתכונתו של הסופר, המושפע יותר מן הרגש או מן השכל, כי כידוע, כורא היוצר המפרווח את ספוסיו כצלם עצמו. גם המקום והזמן מכריעים בנידון זה. בתקופה של תסיסה רעות הדשות, המעסיקות את רוב בני-החברה, נסחפים גבורי הרומאנים בהכרח בשטף הפלפול התואורי, והרגש שלהם עוב פחות או יותר את המקצועות החסריים, כדי לנוס להמערכה של מלחמת-הרעות. כשאנו פותחים, למשל, את הרומאנים שנכתבו ברוסיה במחציתה השניה של המאה ה"ט—אולם של דוסטוויכסקי, גונצ'ארוכ, פורניניוכ, וכדומה—אנו מוצאים כמעט ככל אחד מעמודיהם ויכוחים חברתיים ומוסריים, שענינו בתקופת-מעבר ואת האינטליגנציה הרוסית. כן כלא חיקטור-ההנה (עפ"י רוב כמדבר-בערו) השקפות מדיניות והיסטוריות את

לראות עד כמה לא עמקי ערשי כל
 התנועות החדשות במפלגה זו. ביתו של הסוחר
 ווילטמאן, שהורק מכל האוריאלים הישנים
 ושום אלים חדשים לא הוכנכו עוד אל
 הוכו— הוא בפוכי כעת בין הבורגנים
 היהודים. ברשדסקי מוצא במקום אחד
 סבת החזיון המעציב בזה, שלעם היהודים
 אין מפלגה של אכרים, אשר תוכל להכניס
 מעת לעת יסוד בריא לשדרת-הבורגנים
 המתנונה ע"י עישר ופנוק, כמו שהדבר
 ניהג אצל עמים אחרים. ולדעתנו, הסבה
 יותר פשוטה. אצל העמים החיים על
 אדמתם נשען המוסר המראריציוני של
 המפלגה הבורגנית על יסוד דתי-נאצינאלי,
 והיסוד הזה אינו מתבטל, אלא מהליף
 צורותיו לפי המצב הדתי והטובן הנאציני-
 נאי של התקופה. לעומת זאת; היו הא-
 דיאלים הישנים- בנויים אצל הבורגנים
 שלנו רק על הדת, ומשהחל הבסיס הזה
 להתמוטט — נפל כל הבנין ...

ולמרות זאת, אין ברשדסקי מתואש.
 הסוקר הבהיר הזה הוא מאמין תמים
 בפרוגרים. ברשדסקי לא ציין לנו בדיוק
 בשום מקום את הפרוגרמה של המאני
 מאמין שלו; אולם הוא מגלה פה ושם
 את דעתו, כי הכל חולך וטוב בדרך-כלל.
 לו היה עוד מקום ללגלג על הישן, ועל
 בן לא הספיק עדיין לבחון את החדש,
 ד"ר כ. רבינוב.